

Posudek na magisterskou práci Tatiány Friščíkové: „Revolúcia u Hannah Arendtovej v kontexte základných ľudských práv a slobod“

Milan Hanyš, PhD | milan.hanyš@fhs.cuni.cz

30. 8. 2023

Tatiana Friščíková se věnuje tématu, které představuje jeden z neuralgických bodů politické teorie Hannah Arendtové a sice vztahu sociální a politické sféry. Činí tak v kontextu výkladů jejího spisu *O revoluci* a některých kratších textů (např. *O násilí*). Téma je relevantní a dobře zvolené. Autorka v práci pracuje se českou a anglicky psanou sekundární literaturou, obstojně pracuje se zdroji a v tomto smyslu po vykonaném úsilí nakonec zvládla řemeslo a práci mohu doporučit k obhajobě. Osobně mohu říci, že vidím, že autorka udělala od začátku magisterského studia velký skok. To samozřejmě neznámá, že práce je bez vad a nedostatků jak na formální (řemeslné) rovině, tak obsahové a interpretační.

Začnu formálními nedostatky a přejdu k těm obsahovým. Citace ze spisu *O revoluci* autorka překládá do slovenštiny (je třeba citovat v původním jazyce, případně uvést, že jde o autorčin překlad a uvést důvod). Při uvádění jména by měl první výskyt obsahovat jméno a příjmení a až druhý může zahrnovat pouze příjmení. Řada a výkladu témat se vícekrát opakuje (otročtví v Americe, chudoba v předrevoluční Francii). Struktura práce by mohla být lepší a srozumitelnější. Mělo být smysl uvést řešený problém, pak přistoupit k představení kritik a sekundárních interpretací, pak přistoupit k vlastní analýze a nakonec závěru. V textu se pracuje se sekundární literaturou spíše účelové (k posílení vlastní argumentace), chybí ale systematičtější přehled o odborné diskuzi.

Rešerše literatury působí spíše nahodile, řada prací k tématu není reflektována (práce Lucy Cane, Jürgena Habermase, Richarda J. Bernsteina, Margaret Canovan). Ne vždy je jasné, o jaký zdroj se autorka ve svých tvrzeních opírá (za všechny např. s. 63). Kvůli neúplné rešerši tak není jasné, jak se autorčina kritika Arendtové liší od podobných nebo komplexnějších kritik formulovaných v sekundární literatuře. Nebo se autorka přihlašuje k nějaké existující kritické interpretaci?

Autorka věnuje poměrně velkou pozornost fenoménu soucitu a jeho destruktivním důsledkům pro politickou sféru. Ocenil bych však, kdyby byl výklad v tomto případě ještě komplexnější a to jak historicky (např. chybí výklad Rousseaua opřený o primární zdroje), tak s ohledem na interpretovanou knihu, v níž důležité místo zaujímá pozoruhodná interpretace literárních děl Melvillova Billyho Budda a Dostojovského podobenství o velkém inkvizitorovi z Bratrů Karamazových. Arendtová obě díla vztahuje k revoluci a ukazuje na nich rozpor mezi soucitem a nároky politické sféry, respektive destruktivní povahu soucitu.

Z výkladů se mi někdy zdá, že autorka ne vždy plně chápe intenci a teze Arendtové. To není úplně překvapivé, neboť v interpretační pasti způsobené chaotičností a nesystematičností textů H. Arendtové skončila již řada zkušených badatelů a interpretů. Nicméně i tak musím upozornit na jistá nedorozumění, která ve výkladu sledávám.

- 1) Název práce naznačuje, že se autorka bude věnovat témat základních lidských práv a svobod. K tomu však nedochází a to domnívám se právě proto, že politická teorie zde není uchopena a chápána přiměřeně. Již kapitola o právu mít práva v Původu totalitarismu ukazuje, že lidská práva nejsou „základní“ a už vůbec ne přirozená, ale že mohou být výsledkem existence politického společenství, které tato práva garantuje. Téma by si zasloužilo nuancovaný výklad, tím spíš, že jej název slibuje.
- 2) Spis *O revoluci* se primárně nezabývá komparací Americké a Francouzské revoluce (s. 69), nejde ani o „sociologicko-historickou studii“ (s. 35). Smysl knihy je vysvětlen v závěrečné kapitole *Revoluční tradice a její ztracený poklad*. V ní Arendtová načrtává jako hlavní téma „revolučního ducha“, vytváření prostor participace, vztah stability a revoluce. Arendtová vidí revoluce jako moderní fenomén, který transformoval naše (ne)rozumění politice. Spolu s tím se ale pojí i jistá amnézie, která spočívá v tom, že instituce jako Nejvyšší soud nebo Senát ve Spojených státech, jsou plodem revolučního ducha, jsou nahlíženy jako instituce „konzervativní“, konzervující, bránící změně (*O revoluci*, s. 229). Přitom smysl revoluce spočíval podle Arendtové v re-konstituci svobody a veřejného prostoru, který by spojoval elementy svobody (a tedy nového počátku) se stabilitou. Politická sféra se tedy neobejde bez hledání a otevírání institucionálních prostor pro to, čemu říká revoluční duch. Francouzská revoluce se stala rebélií a ideály, které vedly k jejímu vzniku, byly v socialistické a marxistické kritice nahlíženy jako zástěrka třídních zájmů buržoazie. Americká revoluce však nebyla o mnoho úspěšnější, neboť zde principy veřejné svobody byly nahrazeny principy individuálního blaha (*O revoluci*, s. 219) a „revoluční duch“ se z amerického politického života vytratil natolik, že americká zahraniční politika se zaměřovala na podporu „přežitých a zkorumpovaných politických režimů, které byly již dlouhou dobu předmětem nenávisi a opovržení svých vlastních občanů“ (s. 214). Vlastní cíl knihy Arendtové pak tedy není rozsoudit, která revoluce je úspěšnější, ale vysvětlit, co je moderní revoluce, jak se liší od tradičních rebélií, jaký je její význam pro politickou svobodu a moderní veřejný prostor a jak dochází k tomu, že se revoluční duch objeví ve vzácných okamžicích participativních jednání, jako tomu bylo podle Arendtové naposledy v systému rad při Maďarském povstání v roce 1956 a především také, jak se revoluční duch ztrácí v reprezentativní demokracii.
- 3) Arendtová věnuje pozornost „principům“, kterými se „muži revoluce“ nechali vést (s. 107). Téma principů je ústřední pro výklad jejího pojetí jednání a dotýká se úzce i tématu sociální otázky. Arendtová sama ve své studii především provádí cosi jako „archeologii principů“ revoluce, kterými jsou právě veřejná svoboda a veřejné štěstí, případně pak později principy, které jsou pro veřejnou svobodu destruktivní (jako je soucit, resp. lítost). Pokud vezmeme vážně to, že jednání je manifestací určitého obecného principu, jak naznačují její texty (např. esej *Co je svoboda* z *Between Past and Future*), pak to vrhá na sociálně-orientované kritické interpretace Arendtové nové světlo. Jednání nemusí být vedeno soucitem, aby bylo sociálně citlivé, ale např. obecnějšími principy solidarity [*O principech u Arendtové viz: Cane, L. (2015). Hannah Arendt on the principles of political action. European Journal of Political Theory, 14(1), 55–75. <https://doi.org/10.1177/1474885114523939>*]

Poslední tři body lze brát jako výzvu k diskusi a dalšímu promýšlení. To, že jsem je mohl formulovat, ukazuje, že autorka splnila elementární podmínky a získala kompetence proto, aby odborná diskuze byla možná. Práci proto navrhuji hodnotit známkou dobře.

Milan Hanyš, PhD